

Bijlage III: Reactie op de vragen van het lid Van Meenen met betrekking tot de commissie maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef

Het lid Van Meenen heeft tijdens de eerste termijn gevraagd in deze brief nader in te gaan op de appreciatie van het amendement van D66, nummer 18. Met dit amendement worden scholen in het funderend onderwijs en mbo verplicht zorg te dragen voor de bevordering van het maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef. Dit houdt ten minste in dat de scholen, met inbegrip van degenen die hen formeel en informeel vertegenwoordigen, zich onthouden van discriminatoire gedragingen en uitlatingen. Tevens introduceert het amendement voor deze sectoren een Commissie van advies uitingen maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef die de minister adviseert wanneer hij een sanctie op wil leggen wegens het niet voldoen aan deze verplichting. Het hoger onderwijs kent deze verplichting en commissie al.

Zowel in het funderend onderwijs als het mbo gelden regels voor burgerschap waar scholen aan moeten voldoen. In het funderend onderwijs betreffen dit eisen aan het onderwijs en de schoolcultuur.¹ In het mbo zijn de burgerschapsvaardigheden kwalificatie-eisen die door het onderwijsprogramma moeten worden gedekt.² Deze regels bieden een stevig kader waar de Inspectie van het Onderwijs op toeziet. Indien bestuurders, schoolleiders of docenten uitingen doen die indruisen tegen de burgerschapsopdracht, kan de inspectie dat meenemen in het toezicht. Het hoger onderwijs kent geen burgerschapsopdracht.

Een eventuele verplichting tot bevordering van het maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef in het funderend onderwijs en het mbo kan onduidelijkheid opleveren over de vraag wie wanneer bevoegd is in het geval van een discriminatoire uitlating. Is dit de Inspectie, omdat de burgerschapsopdracht niet wordt nageleefd? Of vraagt de minister de Commissie om advies? Of allebei, naast of na elkaar?

Het lid Van Meenen heeft aangegeven dat de toegevoegde waarde van het amendement is gelegen in het feit dat daarmee het individu in plaats van de school kan worden aangepakt. Echter, dat is niet wat het amendement nu regelt. Het amendement regelt dat een school het maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef moet bevorderen en dat de Commissie om advies moet worden gevraagd als het opleggen van een sanctie wegens het niet voldoen aan die verplichting aan de school in de rede ligt. De uiteindelijke sancties voorafgaand waaraan aan de Commissie om advies moet worden gevraagd, zijn de bekostigingssanctie en - voor het mbo - de ontneming van het recht op het verzorgen van een opleiding.

Ook in het hoger onderwijs wordt het individu niet rechtstreeks aangesproken op een discriminatoire uitlating; ook daar gaat het om een verplichting tot maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef voor de instelling en adviseert de commissie MOCW alvorens deze overweegt de instelling bijvoorbeeld een bekostigingssanctie op te leggen of het recht op graadverlening voor een opleiding te weigeren of te ontnemen wegens het niet voldoen aan deze verplichting.³ Discriminatoire uitlatingen door een individu kunnen weliswaar de aanleiding voor een adviesverzoek door de minister zijn, maar de consequenties zijn voor de instelling. De commissie neemt in haar beoordeling ook mee of het individu de instelling op het moment van de uitlatingen vertegenwoordigt en hoe de instelling daarmee omgaat.⁴

Kortom, zowel de inspectie als de Commissie kan de uitlatingen van een individu als aanleiding nemen om te beoordelen hoe de school of instelling daarmee omgaat in relatie tot de burgerschapsopdracht respectievelijk de verplichting tot bevordering van het maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef. Vervolgens kan de minister de school of instelling daarop aanspreken.

¹ Zie art. 8, derde en vierde lid, WPO, art. 17 WVO en art. 11, vierde lid en lid 4a, WEC.

² Zie voor de kwalificatie-eisen bijlage 1 van het Examen- en kwalificatiebesluit beroepsopleidingen WEB.

³ Zie art. 6.11 WHW.

⁴ Zie ook de werkwijze van de commissie in het hoger onderwijs zoals beschreven in de brief van minister Bussemaker van 3 maart 2017, te vinden op https://www.eerstekamer.nl/behandeling/20170303/brief_inzake_wetsvoorstel/document3/f=/vkc7ho2ockop.pdf.

Voor het rechtstreeks aanpakken van een individu zijn er andere instrumenten, zoals het burgerlijk recht of het strafrecht. Hetzelfde geldt voor uitlatingen die geheel in de privésfeer zijn gedaan en dus niet aan de onderwijscontext, cultuur of het handelen van de school of instelling te relateren zijn.

Verder zullen er uiteraard verschillen (blijken te) zijn tussen de reikwijdte, werkwijze en expertise van de inspectie in het funderend onderwijs en mbo enerzijds en de Commissie van advies in het hoger onderwijs anderzijds. De inspectie ziet toe op de onderwijskwaliteit en doet dat integraal, met inachtneming van de gehele schoolcontext en op basis van een deskundig, pedagogisch oordeel. De commissie velt geen oordeel over de onderwijskwaliteit, maar richt zich specifiek op (het handelen van de instelling rond) de discriminatoire uitlating. De commissie beoordeelt daarbij tevens of die uitlating, gelet op de context waarin deze is gedaan, valt onder een grondrecht, de academische vrijheid of een ander fundamenteel recht en adviseert hoe de betrokken (grond)rechten tegen elkaar moeten worden afgewogen.⁵ De commissie bestaat dan ook uit drie leden die voldoen aan de vereisten voor benoembaarheid tot rechterlijk ambtenaar.⁶

De systematiek en context in het funderend onderwijs en mbo zijn een andere dan die in het hoger onderwijs. Daarmee is dus te betwijfelen of de invoering van een Commissie van advies maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef voldoende meerwaarde heeft of in een (grote) lacune voorziet in het funderend onderwijs en mbo. Daarom ontraad ik, mede namens de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, het amendement en pleit ervoor eerst de Wet verduidelijking van de burgerschapsopdracht aan scholen in het funderend onderwijs⁷ te laten uitkristalliseren.

Voor mbo zal de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap u op korte termijn een brief sturen over de versterking van het burgerschapsonderwijs.

⁵ Zie artikel 2, tweede lid, van de Regeling Commissie beoordeling uitingen maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef (Stcrt. 2017, 61996).

⁶ Bedoeld in artikel 5 van de Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren. De leden worden benoemd en ontslagen door Onze Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

⁷ Stb. 2021, 320.